

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek drives af foreningen Danske Slægtsforskere. Det er et privat special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Støt Slægtsforskernes Bibliotek – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug. Videre publicering og distribution uden for husstanden er ulovlig.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk

MÅNEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved H. Neumann, Peter Kr. Iversen og Christian Stenz

INDHOLD:

Johan Hvidtfeldt: Augustenborgerne og de gråstenske Bønder II.

Hans Thysen: En brandkasse i Vodder sogn.

H. Neumann og Peter Kr. Iversen: Fortegnelse over dagbladsartikler 1949.

H. Krog: Gamle Talemaader og Ordsprog eller »Sejer« fra Tyrstrup Herred.

Sønderjydsk månedsskrifts ekspedition: Museumsinspektør H. Neumann, Åstrupvej, Haderslev.
Arkivar Peter Kr. Iversens adresse er: Landsarkivet, Aabenraa.

GRAM

KØLEANLÆG

Brødrene Gram A/S
Vojens

Vestkysten

Syd- og Vestjyllands største Dagblad

Thisted
Uldspinderi & Tæppefabrik A/S

Thisted

AKTIESELSKABET
SKARREHAGE MOLERVÆRK

Nykøbing Mors

AKTIESELSKABET
NORDISKE KABEL- OG TRAADFABRIKER
KØBENHAVN F.

Hans Jensens Eff.
Trikotagefabrik

I K A S T

Aktieselskabet
C. I. Christensens Papirhandel

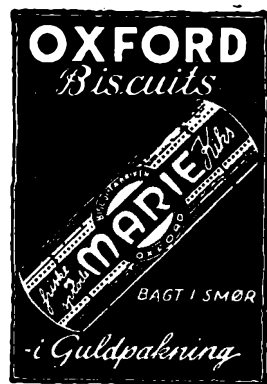
ESBJERG

Banken for Skanderborg og Omegn
(SKANDERBORG BANK) A-S
Kontortid 10—3 Telefon 516, 517 og 518
Skanderborg

KURANSTALLEN
IB KRISTIANSEN
KULÆGE
Gl. Skovridergaard
AABEN HELE AARET
SILKEBORG
FORLANG
PROSPEKT

N. C. Kloster
Haderslev
Telf. 2210 - 2211

Spare- og Laanekassen
for Hobro og Omegn

Graasten Bank A/S
Kontortid 9—12 & 2—4
Lørdag 9—1
GRAASTEN

Snoghøj Gymnastik-
højskole
Fredericia.
3 Maaneders Sommerskole.
5 Vinterskole.
Skoleplan sendes.
Jørgine Abildgaard. Anna Krugh.

DANSK MASKINOPLAG A/S
(Jørgen M. Hansen)
Aabenraa Telf. 2044

A/S Sønderjydsk
Frøforsyning
Frøavl og Frøhandel.
AABENRAA

HEJMDAL

Landsdelens Blad

Th. Damberg
Cigar- & Tobaksfabriker A-S
Nykøbing M.

Aktieselskabet
Landbobanken i Skive
SALLING BANK
Kontortid: 9—12 og 2—5
Lørdag 9—2.
SLEGTSFORSKERNES BIBLIOTEK
Telf. 700

AUGUSTENBORGERNE OG DE GRÅSTENSKE BØNDER

AF JOHAN HVIDTFELDT

II

Men det var ikke bare Stavnsbaandet og Livegenskabet, der tyngede Bønderne paa Graastenegnen. Det kunde være svært nok paa den Maa-
de at være en Slags Ufri, næsten en Træl, Trælbonde, som de Livegne tit blev kaldt i Datiden. Men sad man paa sin Gaard og havde sit gode Udkomme af den, kunde det maaske endda gaa. Bonden føler sig jo nu engang af Naturen bundet til Jorden og til sin Hjemstav. Men med Livegenskabet fulgte her som overalt i Sønderjylland ogsaa Hove-
riet. Og det var noget, Bonden mærkede næsten hver Dag, naar Hov-
budet kaldte ham til Herregaarden, og han selv eller i hvert Fald hans dyrt betalte Tjenestefolk maatte slide paa Hertugens Marker, mens hans egen Jord blev forsømt eller i hvert Fald ikke blev passet, som den skulde.

Og saa var det jo ikke blot det, at han skulde stille Arbejdskraft. Nej, Redskaber og Trækkraft maatte han ogsaa komme med. Og derfor var Bonden nødt til at holde mange flere Heste, end han egentlig be-
høvede for at passe sin egen Bedrift, mens Koholdet selvfølgelig blev tilsvarende mindre. I 1748 blev der foretaget en Undersøgelse af Krea-
turholdet hos de graastenske Bønder.

Her skal kun nævnes Resultatet for to af de største Byers Vedkom-
mende: Rinkenæs og Bovrup. I den første By var der 14 Gaardmænd, der tilsammen havde 54 Køer, 36 Kvier, 31 Kalve, 100 Faar, 25 Svin, 7 Okser, men 75 Heste og 10 Føl. Antallet af Heste var saaledes paa alle Gaardene større end Antallet af Køer, mens der derimod var be-
tydeligt flere Kvier og Kalve end Føl. I Bovrup var Forholdet ganske det samme. Her var der ikke færre end 29 Gaarde med ialt: 93 Køer, 50 Kvier, 60 Kalve, 6 Okser, 89 Faar, 43 Lam, 31 Svin, 132 Heste og 17 Føl.

Fælles for begge Byer og iøvrigt for alt Landbrug paa de graastenske Bøndergaarde er ikke blot det store Hestehold, i Rinkenæs godt fem Heste pr. Gaard, i Bovrup knap fem, men ogsaa det ringe Kohold, knap

fire pr. Gaard i Rinkenæs og godt tre i Bovrup. Men det er ogsaa iøjnefaldende, hvor faa Svin man holdt dengang. Paa mange Gaarde var der slet ingen, i Rinkenæs har man knap to pr. Gaard og i Bovrup kun lige et Svin pr. Gaard. Her var Flæsk til egen Husholdning og ikke mere. Stude betyder ikke noget for Landbuget paa denne Egn.

Stort Tjenestefolkehold, mange Heste og faa Køer og en daarligt drevet Gaard. Det var Resultatet af Livegenskab og Hoveri. Det var de Forhold, Bønderne paa Graastenevnen maatte arbejde under i 1700-Aarene, ogsaa i de økonomisk gode Aar, som satte ind efter 1740'erne for Bønderne baade i Kongeriget og Syd for Kongeaaen. Selv i det enkelte Sogn kunde Forskellen mærkes. I Varnæs Sogn var Bønderne i Kirkebyen frie kongelige Bønder, mens de i Bovrup var Hertugens livegne Bønder.

En Skolelærer, Johs. Pade, der 1771—72 opholdt sig i Bovrup, har fortalt følgende:

»Bønderne i Bovrup var alle fæste- og hoverigørende Bønder Deres Jorder var ikke de frugtbareste, tildels sandige, saa de af den Aarsag saaede mest Boghvede og Rug. De var derfor næsten alle fattige. Jeg fandt ikke hos nogen Bonde der enten Stueur eller Kakkellovn. Disse Møbler fandt jeg kun hos en Husmand og Snedker der, bemeldte Mand var temmelig velhavende. Saa fattigt det saa ud i Bovrup, saa meget syntes det udvortes at forraade Velstand i Kirkebyen Varnæs Da jeg lejlighedsvis kom ind i en Bondegård udi Varnæs, fraperedes jeg meget: I Dagligstuen fandtes Kakkellovn, Stueur, Skatoller, malede Værelser, kort sagt, stadseligt som hos en anselig Købmand.«

Allerede i 1760'erne begynder man i Kongens Riger at arbejde for en Forbedring af Bondens Kaar. Først tog man fat paa det driftsmæssige, først og fremmest paa Udskiftningen. Før havde en Bonde haft sin Jord spredt paa mange forskellige Steder, nu fik han den samlet i større Stykker, forholdsvis tæt ved Gaarden. Sønderjylland blev Foregangslandet, og Udskiftningen begyndte tidligt her. I 1760'erne var man i fuld Gang ogsaa paa denne Egn.

Men ogsaa Bondens Retsforhold maatte forbedres, Fæstet afløses med Selveje eller Arvefæste, saa den enkelte Bonde kunde være sikker paa, at hans Efterkommere nød godt af hans Arbejde. Hoveriet maatte afløses, og først og fremmest maatte det nedværdigende Livegenskab og Stavnsbaand forsvinde.

Paa Graasten-Evnen blev disse Reformen efterhaanden gennemført paa de smaa Godser som Skovbølgaard, Ballegaard m. fl., ofte i Forbindelse med en Udstykning af Hovedgaardsjorden, hvorved Hoveriet

blev overflødig, og Livegenskabet mistede sin Mening. Men hvordan saa det ud paa de store augustenborgske Omraader?

Da Hertug Christian August døde i 1754, havde hans Søn Frederik Christian overtaget Graasten og de andre Godser. Han havde gjort Tjeneste i den danske Hær, men var dog kommet i et stærkt Modsætningsforhold til det danske Kongehus. Han var en dygtig Administrator og var ikke absolut Modstander af Landboreformer, selv om han nøje vaagede over, at han ikke derved gik Glip af nogle af sine Rettigheder.

Sidst i 1770'erne begyndte han at give Arvefæste til en Del af Bønderne, bl. a. de Fæstere, der hørte under Kelstrup. De overtog som faktisk Ejendom ikke blot Bygningerne, men ogsaa Beslag og Besætning, for saa vidt denne havde tilhørt Hertugen, hvad der var det almindelige. Livegenskabet faldt bort. Dog ikke betingelsesløst: Hvis Fæsteren vilde drage bort, skulde han først sørge for, at Bolet var besat med en dygtig og antagelig Besidder. Gaarden maatte iøvrigt ikke udparcelleres, og der maatte ikke bygges nye Huse paa dens Grund. Man var bange for at faa for mange Fattige, som man eventuelt skulde forsørge.

Det afgørende var dog, at Gaardmanden ikke i Kraft af Arvefæstet blev fritaget for Hoveri. Det blev i Arvefæstebrevet lovet, at dette ikke vilde blive forøget, dog undtog Hertugen en Forøgelse, som kunde følge af en eventuel Udvidelse af Koblerne til Kelstrup. Disse Reformer blev fortsat i 1780'erne, da bl. a. ogsaa Gaarde under Avnbølgaard og Aarup fik Arvefæste.

I 1790'erne gik Frederik Christian videre. 1791 erklærede han, at han havde bestemt sig til at træffe en ny Ordning for Kelstrups Vedkommende, saaledes at Hoveriet blev afløst, dog med Undtagelse af lidt Hoveri i Høstens Tid. Ved Høhøsten skulde der saaledes arbejdes i een Dag med fire Mand; desuden skulde der ydes nogle Kørsler og forrettes nogen Tjeneste paa Gaarden, Vejene skulde ogsaa holdes vedlige, og der skulde stilles Folk til Ulve- og Klapjagter. Samme Aar blev Hoveriet ogsaa afløst for de tidligere Hoverikaadnere i Bækken. Reformerne var for Alvor kommet i Skred.

Ogsaa Fæstebønderne under de to store Ladegaarde Kiding og Fiskebæk syntes, at nu maatte Turen være kommet til dem, og henvendte sig til Hertugen. Tungt trykkede Hoveriet dem, siger de, og de kunde ikke paa behørig Maade udnytte deres Bolsjord. Saa længe disse Forhold varede, kunde de ikke tage Fæste paa deres Gaarde og indløse Fæstebrevene, og de bad om, at der maatte tages Hensyn ang. Fæstet,

indtil Hoveriforholdene var blevet ordnet. Hertugen vilde dog ikke gaa med hertil: Det skulde blive ved den hidtidige Forfatning.

Nogle Aar efter, i 1794, døde Frederik Christian, og hans Søn af samme Navn overtog Hertugdømmet. Han var paa mange Maader en betydelig Mand, der havde lært af Oplysningstiden. Han sværmede for den franske Revolutions Idéer, men blev snart som saa mange andre frastødt af dens Brutalitet. Men Tolerance var dog stadig hans Ideal. Men samtidig var han Aristokrat til Fingerspidserne.

Først og fremmest var han et Studereværelsemenneske, Bøgerne var hans hele Verden, derfra hentede han sin Viden, han blev en stuelærd Pedant, for hvem Livsudfoldelse og Lidenskab var noget ukendt, vel ogsaa et Menneske, der ikke kunde føle andres Lidelser og Sorg, selv om han i sin Tid havde støttet Schiller i hans Nød.

Som ung var han blevet gift med Frederik 6.s Søster Louise Augusta og var blevet knyttet til Centraladministrationen i København. Han tilbragte derfor det meste af sin Tid i København, indtil han i 1810 tog sin Afsked.

Denne Fjernhed fra Godserne fik ham nok til i endnu ringere Grad, end det maaske ellers vilde have været Tilfældet, at føle med sine Bønder, at forstaa deres Sorger og Bekymringer.

Den kendte Forfatter August Henning har engang udtalt om ham: »Hertugen er en ivrig Herremand, som man har kaldet det, og som saadan er han uforsonlig stemt mod alt, hvad der i de senere Tider er sket til Bondestandens Opkomst og Oplysning, fordi hans Forfædre ved deres liberale Tænkemaade har forringet hans Indkomst med 6000 Rigsdaler«. Er disse haarde Ord nu sande? Stod den lærde og intelligente »Frihedsven« fuldstændig uforstaaende overfor sine Bønders retfærdige Krav om Reformen?

I 1796 kom Bønderne under Fiskebæk og Kiding til ham. Forpagtningen var udløbet, og de bad om, at Hoveriet nu maatte blive afskaffet, og de maatte faa Ejendomsret til Gaardene. Hertugen resolverede, at det var hans Hensigt, at »den hidtidige Hoveritjeneste, som forrettes af samtlige Undersaatter paa vore graastenske Godser, skal ophæves mod Erlæggelse af en bestemt Sum, og at Supplikanterne som Følge deraf vil faa Betingelserne meddelt, saa snart den nødvendige forandrede Indretning af de paagældende Godser kan træffes«. De kan vente at faa Arvefæste og Afløsning af Hoveriet. Hertugen vil altsaa fortsætte sin Faders Kurs. Men foreløbig skete der intet. Og Bønderne paa Kiding og Fiskebæk blev utaalmodige. I 1798 henvendte de sig atter til Hertugen og bad om, at Løftet fra 1796 maatte blive ført ud i Livet. Deres Gaarde var meget forfaldne, men under de nuværende Om-

stændigheder havde de ikke Raad til at reparere dem. Men nu lød der andre Toner fra Slottet: »Paa Grund af indtrufne Omstændigheder kan Deres Asøgning ikke efterkommes«.

Hertugen havde givet sit Ord, og han brød det. Derom kan der for almindelige Mennesker ikke være Tvivl. For Bønderne var der det heller ikke. Men hvorfor ændrede denne paa mange Maader pæne Mand pludselig sin Holdning?

I 1802 kommer han i en Skrivelse ind paa Spørgsmaalet. Han siger, at han vil forbeholde sig Ejendomsretten til sine store Besiddelser, »som jeg ved den uoverlagte Uddeling af Arvefæstebrevet i de forrige Aar har tilføjet saa stor og ubodelig Skade«. Havde han mange Penge, tror han ikke, han kunde bruge dem bedre end til at tilbagekalde de Arvefæstebreve, som han i Letsind har udstedt. Nu mener han, at man bør gaa over til Bortforpagtning af Gaardene paa langt Aaremaal. Kun ugerne gaar han med til de Forslag, der nu er opstillet, og han gør det kun, fordi han ikke overfor Verden ønsker at staa som haard og uforsonlig. Hensynet til Menneskene paa Gaardene falder ham tilsyneladende ikke ind.

Naar Hertugen slog om, skyldtes det hans Raadgivere. Selv sad han jo som Regel i København, og som han selv siger, meget Kendskab til Detaljer havde han ikke. Hans nærmeste Medarbejdere i Graasten var Hofraad Hinrichsen og Matthiessen. Sidstnævnte var ikke nogen særlig Ven af Reformer. Men Hinrichsen saa anderledes paa det. Han skriver i 1798 til Hertugen, at det vil være vanskeligt at sige nej til Bønderne fra Kiding og Fiskebæk, baade »ud fra de gode Principper til Fremme af de herskabelige Interesser og paa Grund af de ved Slutningen af det 18. Aarhundrede i Menneskehedens Horisont opstigende Grundsætninger om Ejendom, Frihed og Lighed«.

Hvor maa disse Ord ikke have fundet Genklang i den tidligere saa frihedssindede Hertugs Øren! Og dog! Han lyttede mere til sin landbrugskyndige Raadgiver, Kammerherre Buchwald, der stærkt fraraadede den af Hinrichsen foreslaaede Udparcellering af Ladegaardene og var imod Hoveriafløsning. Han mente heller ikke, at Hertugen kunde være bundet af sit tidligere givne Løfte. Hinrichsen sagde lige ud til Hertugen, at han mente noget andet. Men Buchwald sejrede.

Bønderne gav ikke op af den Grund. I de følgende Aar blev der forhandlet frem og tilbage. Hertugen fremkom med et Tilbud, hvorefter Livegenskabet blev ophævet, og der blev indført Arvefæste paa ret ugunstige Vilkaar. Men det vilde Bønderne i Kiding og Fiskebæk ikke gaa med til, thi som de sagde, de vilde stadig forblive indespærrede under et Aag, som i Sandhed næsten ikke var til at bære. I skarpe Ord

bebredede de Hertugen, at der var givet dem udtrykkelige Løfter. saavel skriftligt som mundtligt, og de truede med at benytte andre Midler til at faa deres Ret.

Striden endte med Proces, som Bønderne tabte, selvom de for os at se havde saa afgjort Ret. 1802 prøvede Bønderne, om man kunde komme frem med det Gode; de udtrykte deres Anger og bad om godt Vejr. Hertugen var villig til at gaa med til Arveforpagtning paa 98 Aar, saaledes at Ejendommene med Bygninger derefter skulde gaa tilbage til Hertugen. Hoveriet skulde fortsættes som før. Men Bønderne vilde have rigtigt Arvefæste, og de vilde have Hoveriet fastsat. Hertugens Tilbud blev afvist af næsten alle Bønderne.

Den 13. December indgik de en veritabel Sammensværgelse, de underskrev et Løfte, selvfølgelig paa dansk, hvori det bl. a. hed: »Hvad vort Fæste angaar, saa forpligter vi os her allesammen paa vor Ære, Tro og Love, at vi alle vil staa fast som een Mand udi hvad Tilfælde, det kan være«.

Overinspektøren prøvede at faa Bønderne til at gaa ind paa Hertugens Tilbud, men stadig mislykkedes det. Han skrev engang til Hertugen: »Der er i denne Sag noget hemmeligt, som jeg ikke kan udforske«.

Er det Sammensværgelsen, han ikke véd noget om, eller er det Sammenholdets Kraft og den haardnakkede Trods-Styrke, som den hertugelige Embedsmand ikke kender og ikke forstaar?

I 1805, da den store Forordning om Livegenskabets Ophævelse i Hertugdømmerne var udkommet, tog Bønderne Spørgsmaalet op igen, det var atter Arvefæstet og Fastsættelsen af Hoveriet, der var det springende Punkt. Som Forholdene laa, var der ikke megen Grund til at vente Imødekommenhed fra Hertugens Side, og det lykkedes da heller ikke denne Gang at naa til en fredelig Ordning. Der maatte udnevnes en særlig Kommission til at løse Spørgsmaalet. Heller ikke den kunde komme nogen Vej med Bønderne, og Sagen bragtes ind for Overretten, hvis Kendelse gik ud paa, at Bønderne skulde modtage det foreslaaede Arvefæstebrev og Hoveriregiment.

Men Bønderne faldt ikke til Føje. I skarpe Ord henvendte de sig til Hertugen: Hvis de skal forrette det fastsatte Hoveri, maa de gaa til Grunde. De gør opmærksom paa, at Arbejdet paa Hovmarken er meget strengere end Arbejdet hjemme, hver Halvgaard skal yde over 70 Dages aarligt Hoveri. De fik selvfølgelig Afslag. Men Kampen blev fortsat.

Sagen blev endnu engang ført ind for Overretten, ja, selv til Kancelliet. Men intet Resultat kom der ud deraf. Og Tiden gik, Livegen-

skabet var borte. De var frie Bønder, og de havde faaet Arvefæste paa deres Gaarde, men Sliddet paa Hovmarkerne, det var jo ogsaa Trællekaar, en fri Bonde uværdigt.

Den lærde Hertug Frederik Christian døde i 1814 og blev efterfulgt af sin Søn Christian August, den Mand, der vel mest af alle er kommet til at staa som Slesvig-Holsteneren, som Danmarks Fjende frem for nogen. Paa mange Maader var han som Faderen en begavet Mand, der kunde være charmerende, og som forstod at vinde sig Venner. Men som denne var han Aristokrat om en Hals, og Faderen havde først og fremmest opdraget ham til stejlt at staa paa det, som han mente var Huset Augustenborgs Ret: Arvekravet til Slesvig og Holsten, hvis det danske Kongehus' Mandslinje uddøde. Og efterhaanden som Spørgsmaalet blev aktuelt, fjernede Christian August sig mere og mere fra Kongen og hans Familie, som han var saa nær beslægtet med.

Hans Broder, Prins Frederik af Nør, havde samme Indstilling. Engang skrev han i et Brev til J. G. Adler: »Vort Hus er tysk, og jeg haaber det vil stedse blive tysk. Vore Rettigheder har vi som tyske Fyrster og har af det danske Kongehus aldrig haft andet end Forfølgelser, Forurettelser, Chikaner og Grovheder ved hver Lejlighed«.

Fra Folk med den Indstilling var der intet godt at vente for Danmark, og de to Brødre modarbejdede alt dansk, hvor de mødte det. Christian August blev i Stænderforsamlingen Slesvigholstenismens og Tyskhedens Fører, og rundt om udnyttede han sin Magt, sine Penge, sin Indflydelse og ogsaa sin personlige Charme til at skaffe sig Tilhængere og til at modarbejde alt dansk.

Men, hvordan paa hans Godser? Han havde selskabelig Omgang med sine nærmeste Naboer paa de smaa Herregaarde og vandt dem for sig. Den norskfødte Kittel paa Skovbølgaard var en af dem. Hertugens Forpagtere var som Regel ogsaa tyske og gik hans Veje. Men Bønderne? Af dem var der faa, som faldt for Lokketonerne fra Slottet. Dertil var Hertugen for kendt som Bondeplager. Han udnyttede hensynsløst sine Jagttrettigheder, og Bønderne rundt om maatte finde sig i Ødelæggelser fra Jagten og ovenikøbet være Klappere, naar Hertugen og hans fine Gæster skulde paa Jagt.

Og hvordan nu Bønderne under Kiding og Fiskebæk? Deres Forhold var jo stadig ikke afgjort. Vi er nu i 1838. Igen engang bad Bønderne om Afløsning af Hoveriet. Men heller ikke denne Gang naaede man til noget Resultat med Forhandlingerne. To Aar senere rejste Bønderne Sagen paa ny og henvendte sig paa dansk til Christian 8. Heller ikke det kom der noget ud af. Kancelliet gav Afslag.

Saa gik de til Stænderforsamlingen. Bønskriftet er meget udførligt

og gøre nøje Rede for det Hoveri, der paa denne Tid blev ydet. Det var ikke lidt, der maatte præsteres, Ægter til de nærmeste Byer, Ægter ved Reparation af de to Hovedgaarde; Pløjning i 16 Dage, 8 Dages Arbejde i Høhøsten med een Mand, fem Dages Kornindkørsel med Vogn og to Mand og fem Dages Høstarbejde med to Mand, tre Dages Ud-kørsel af Gødning med een Vogn og to Mand, Gærdning af Hovmarkerne, Vedligeholdelse af Vejene og forskelligt mindre Hoveri.

I 1846 blev Sagen rejst igen, og nu lykkedes det endelig at faa en Afgørelse. Fra 1. Maj 1847 blev Hoveriet i de to hertugelige Len afløst. I Afløsning skulde Bønderne betale 650 Rigsdaler pr. Gaard. Bønderne havde sejret i den lange Kamp. Men de sejrede ogsaa i en anden Kamp, i Kampen mellem tysk og dansk. Den tyske Hertug og hans Slægt er i Dag borte, ingen savner dem, men Efterkommerne efter de Folk, der i mere end 50 Aar tog Kampen op mod den mægtige Hertug, som ikke vilde bøje sig for hans Paabud, de sidder endnu paa de samme Gaarde her rundt om. Og Valgene fra 1867 og til i Dag har vist, at de tidligere Hovbønder og deres Efterkommere ikke lod sig lokke af de fremmede. De holdt fast ved den Danskhed, som de havde faaet i Arv fra de utalte Generationer af danske Bønder, som før dem havde dyrket deres Jord.

Augustenborgerne maatte forsvinde fra Slottet, første Gang i 1848, da danske Mænd overalt i Sønderjylland og ogsaa her paa Egnen væbnede sig mod Oprørerne. Sidste Gang i 1920, da Hertug Ernst Günther maatte overdrage den danske Stat sine Godser. Og i Dag er det Danmarks Konge og Dronning, der residerer paa det skønne Slot.

Da Hertug Frederik Christian lærte sin Søn at staa stejlt og hensynsløst paa Augustenborgernes Ret, havde han næppe tænkt sig, at det var hans Slægt, der skulde uddø, forjaget fra Sønderjylland, mens Danmarks Kongepar skulde færdes i hans Gemakker, skulde leve her, ikke i Kraft af Statsret og Arveret, men fordi det danske Folk norden og sønden Kongeaen vilde det, det Folk, som han foragtede.

En brandkasse i Vodder sogn

AF HANS THYSEN

I 1820 fik beboerne i Vodder sogn deres første brandkasse, hvorigennem man tilstræbte en hårdt tiltrængt sikring mod katastrofer ved ildebrand. På den tid lå gårdene i de forskellige landsbyer ganske nær ved hinanden, så det var vanskeligt at begrænse en eventuel ildebrand til en enkelt gård. Og for mange bønder kunde det betyde et uovervindeligt tab, når gården brændte, så selv om den frivillige hjælpssomhed var ret omfattende, har man ønsket en større sikkerhed, som vilde være opnået ved en gensidig forpligtethed i påkommende nødstilfælde.

Foruden den meget knudrede og dårligt forståelige formulering af vedtægten i forbindelse med brandkassens oprettelse er det værd at lægge mærke til, med hvilke ting det er, bønderne forpligter sig over for hinanden, nemlig staldgødning, hvis mængde bliver meget omstændeligt fastsat, samt rug (til brødkorn) og byg (til malt) og endelig et pengebeløb.

Den overenskomst, man indgik i 1820, havde følgende ordlyd.

»Samtlige Lodseiere i Wodder Sogn har indgaaet følgende Forening med hverandre, at give til dem som skulde ved Ilde-Brand miste deres Boepæl, først tager Lodseiere i Sognet deres Creaturer forsvarlig at fodre dem, samt hvermand at give dem 1 Læs Giødning, af hver Skip Rug som de staar antegnet for i Brand-Cassen. Naar Ildebranden skeede 14 Dage efter Midsommer og til Kyndelmisse saa faar de den heele Giødning, fra Kyndelmisse og til Maydag faar de kuns den halve Deel deraf, fra Maydag og til efter Midsommer faaer de ingen Giødning. Samme Giødning skal leveres dem i Foraaret, og kiøre dem det paa deres Land, naar de det forlanger. Dersom Ildebranden skeede fra 1. August og til Pedersdag saa giver enhver halv saa meget Korn til, som der staar benævnet i Brand-Cassen. Som skal være Rug og forsvaerlig Byg, men ingen Tillæg af Giødningen.«

Derefter følger så en fortegnelse over, hvor meget hver bonde af fri vilje er gået ind på at yde som sin hjælp ved en gårdbrand. Denne ydelse er fastsat for alle efter den samme målestok, idet hver mand skulde betale af sin gård for hver otting land, han havde, ialt: 1 skæppe

rug, 1 skæppe malt og penge ialt 3 rigsdaler i sølv. — Men for en sikkerheds skyld lader bønderne deres overenskomst slutte med følgende linier, idet de åbenbart erkender, at der er brådne kar i alle lande:

»Da vi samtlige Sognemænd udi Wodder Sogn haver ladet denne liden Brand-Casse oprette, hvori enhver haver ladet sig antegne baade med Korn og Penge, efter sin frie Villie. Og haver at betale til den, som skulde hændes den Ulykke, at tage mod den skadelige Ildebrand. Og lover at holde disse indgaaede Løfter tro og uden Sviig, i allemaader. Men skulde der findes En og Anden som vilde gjøre sig Trodsig og Modtvillig, og ikke ville betale til de skadelidende, da skal hele Sognet være forpligtet til at lade det udføre med Lovens tvangs Midler.

Dette til Bekræftelse haver vi samtlig Sogne-Mænd det at underskrive.

Wodder, den 16. Dec. 1820.

Baade Korn og Penge skal indkasseres af Brandopsyns-Mænd i enhver Bye.«

Dermed havde man gjort det første forsøg på i fællesskab at sikre sig over for truende ildsvåde, men efter at man i et par år havde ladet denne ordning virke i praksis, blev der til den oprindelige formulering føjet følgende:

»Med Giødningen er det saaledes indgaaet, at naar Høet er indbierget ikkuns den halve Giødning, men naar baade Høe og Korn er indbierret den heele Giødning til Kyndelmisse.

Denne Forandring skeede den 28. Dec. 1822.«

Som man vil se, var en sådan brandkasse væsensforskellig fra nutidens, idet man ikke skulde betale faste, årlige bidrag til kassen, men derimod først skulde yde noget i det øjeblik, ulykken indtraf i form af en ildebrand. Egentlig var det altså blot en gensidig forpligtelse over for hinanden, hvorved man samtidig fik nedfældet på papiret, hvor stor en ydelse den enkelte bonde var forpligtet med.

Fortegnelse over dagbladsartikler 1949

vedrørende sønderjysk historie m. m.

VED H. NEUMANN og PETER KR. IVERSEN

Følgende forkortelser er anvendt: Dan. = Dannevirke, Fl. A. = Flensborg Avis, Hmdl. = Hejmdal, Sdrj. = Sønderjyden, Vestk. = Vestkysten, s. = sogn.

Almindelig historie.

- Engberg, P.: Det slesvigske spørgsmål, Fl. A. 28. 8.
Hansen, N. Black: Fr. Fischers novemberadresse, Hmdl. 13. 1.
Hersbøll, E.: Nordslesvig, som man ser det, Fl. A. 15. 12., 16. 12.
Jessen, T.: Hvad skete der med hertugdømmet Slesvig i august-september 1721, Fl. A. 26. 6., 3. 7., 6. 7., 12. 7.
Johnsen, F.: En grænseskole jubilærer, Skibelund gennem trekvart århundrede, Dan. 25. 10., Hmdl. 18. 11.
Jørgensen, A. Holst: Da Skræp klang på Ejderøen i Rendsborg 1848, Fl. A. 20. 9.
Knudsen, A.: Skolen i Sønderjylland 1848—1948, J. T. 28. 12. 1948.
Lausten-Thomsen, H.: Sygehusvæsenet i Sønderjylland foran gennemgribende ændring, Hmdl. 18. 1.
Magle, H.: Det slesvig-holstenske flag, Fl. A. 2. 2.
Petersen, A.: Et minde om den danske sangs arbejde fra 1900—1914, Hmdl. 21. 7.
Reumert, E.: Ejdern, Dan. 8. 2.
Rosendahl, J.: Sydslesvig — et billede i tal. Landet og dets befolkning, Fl. A. 1. 9., Ung og gammel, mand og kvinde i Sydslesvig, Fl. A. 3. 9., Sydslesvigs erhverv, Fl. A. 4. 9., Et ekstensivt landbrug, Fl. A. 6. 9., Mere om markbruget, Fl. A. 7. 9., Kvægbruget, Fl. A. 10. 9., Industri og håndværk, Fl. A. 13. 9.
Schütte, G.: Sydslesvigs historiske folkeånd, Fl. A. 30. 3., 31. 3.
Samme: Rigsstifteren kong Dan og hans saga, Fl. A. 8. 11., 9. 11.
Sørensen, P.: Slesvigs økonomi i tidligere tider, Fl. A. 9. 2.
Samme: Slesvig som Nordens største handelsplads, Fl. A. 12. 2., 15. 2., 16. 2.
Samme: Slesvigs handelsforhold i tiden 1200—1800, Fl. A. 20. 4., 22. 4.
Telling, S.: Menneskelig dygtighed og selvødelæggelse, saltfabrikation i vadehavet m. m., Jyllandsposten 8. 11.
Thygesen, F.: Valgresultater fra den 24. oktober 1948, Fl. A. 27. 1., 28. 1., 29. 1.
Grænselandets statsbanenet nærmer sig 100-års jubilæum, J. T. 3. 1.
3 døgn med posttrytter København—Hamburg. Interview med postmester Behrendt, Haderslev, Dan. 9. 6.

- Frislands kamp med havet, Fl. A. 6. 8.
 Hvor verdensskibsfarten skyder genvej langs den søndre vang, Fl. A.
 5. 11.
 Da man kogte salt af brændte tørv, Fl. A. 27. 11.

Enkelte lokaliteter.

Haderslev amt.

- H a d e r s l e v** k ø b s t a d. Holck, E. G. P. v. Et kredsløb er sluttet for 13. bataillon, Dan. 30. 3.
 Da lauget havde skomagerenker og -døtre på lager, Dan. 25. 3.
 Træfningen på Sønderbro 9. april 1940, Dan. 8. 4.
 Da Haderslev borgerkorps kvalte det lokale oprørsforsøg i 1848, J. T. 7. 6.
 Kgl. post i Haderslev gennem 3 århundreder, J. T. 3. 7.
 Fægtningen ved Haderslev den 29. juni 1848, uddrag af en soldats dagbog, Dan. 13. 8., 15. 8.
 Nytårsnat for 50 år siden. Tysk militær ryddede gaden og bajonetten toges i brug, Dan. 31. 12.
G r a m. Fra fejdens borg til danskhedens centrum. Glimt fra Gram gods' historie gennem skiftende tider, J. T. 26. 10.
N u s t r u p s. Schmidt, Aug. F.: Præsten Johan Dyssel i Nustrup, Dan. 10. 5.
 Samme: Fra Nustrup præstegård, Dan. 20. 10.
R ø d d i n g s. Petersen, A. Fog: Hans Svejstrup. Af Rødding frimenigheds historie, Vestk. 8. 6.
 Rødding frimenighed i 75 år, Dan. 11. 6.
 Rødding frimenigheds jubilæum, Dan. 13. 6.
S k o d b o r g s. »Dresvold« dukker op af jorden, Vestk. 16. 8.
 »Dresvold« var mindst 3 stokværk høj, Vestk. 27. 8.
V e d s t e d s. Christensen, J.: Hytten i gravhøjen ved Vedsted kirke, Dan. 26. 7.
V o j e n s s. Fabrikant Aage Gram fylder 70 år. Fra landsbysmedie til Brødrene Grams Maskinfabrik i Vojens, Dan. 31. 1.
T i r s l u n d s. Tirslund kirke før og nu, Dan. 10. 12.

Sønderborg amt.

- D y b b ø l**. Hemmingsen, J.: Dybbøl, Fl. A. 21. 1.
 Ræder, M. O.: Dybbøl, 13. april 1849, Fl. A. 13. 4.
 U l l e r u p. Kampen ved Ullerup den 6. april 1849, J. T. 6. 4.

Tønder amt.

- B a l l u m** s.: Sparekasse, stiftet for at skaffe fysikapparater til Ballum skole, fylder 50, Hmdl. 22. 2.
 »Da hun bandt det sidste neg gik solen ned«. Fra stormfloden 1634, Fl. A. 17. 4.
B r ø n s s. Lausten-Thomsen, H.: Landstormen ved Brøns, Hmdl. 18. 1.
 Reumert, E.: Slaget ved Brøns, Dan. 12. 1.
 Sieverts, K.: Fægtningen ved Brøns, Vestk. 18. 1.
B u r k a l s. Schmidt, R. J.: Hvornår har stubmøllen [i Saksborg] stået på Als? Hmdl. 12. 12.

- Bylderup s. Kamphøener, M.: Gamle billeder fra Hajstrupgård, J. T. 24. 12.
- Løgumkloster s. Ikke bedemandsansigter på, når vi tog tyskerens stridshandske op. Interview med fhv. grd. Peter S. Møller, J. T. 23. 2.
- Møgeltønder s. Petersen, A.: Et minde om den danske sangs arbejde fra 1900 til 1914, Hmdl. 21. 7.
Schmidt, Aug. F.: Nødild i Møgeltønder, Hmdl. 18. 2.
Andersen, S. A.: Guldhornene fra Gallehus, Vestk. 26. 11.
Sieverts, K.: Sagnstof omkring guldhornsfundene, Vestk. 16. 11.
- Rømø s. Lausten-Thomsen, H.: Rømøgården, Dan. 21. 11., Fl. A. 22. 11.; endv. Sønderj. månedsskrift januar 1950.
Nielsen, Gunhild: Æawstæmningsdaw å Rømm, Sdrj. 10. 2.
Trafikrevolution på Rømø. 300 års koncessioneret færgefart forsvinder..., J. T. 18. 12.
- Skærbæk s. Sidste spor af den forsvundne marskby [Misthusum], J. T. 7. 8.
- Tønder købstad. Danmarks eneste kagmand, J. T. 28. 8.
Tønder landsogn. Nybyggerkolonien Dyrhus, Vestk. 26. 4.

Åbenrå amt.

- Bjolderup s. Gregersen, H. V.: Et sindelagsskifte for hundrede år siden [Todsøl], J. T. 3. 1.
Bertelsen, H.: Landstinget på Urnehoved, Hmdl. 15. 1., 4. 3.
Gregersen, H. V.: Landstinget på Urnehoved, Hmdl. 8. 1., 3. 3.
Jørgensen, H. P.: Landstinget på Urnehoved, Hmdl. 6. 1.
Samme: Landstinget på Urnehoved. Et par afsluttende bemærkninger, Hmdl. 23. 2.
- Gråstenske godser. Hvidtfeldt, J.: Ahlefeldternes store fallitbo og sundevedbøndernes kamp for friheden, J. T. 10. 6., 16. 6., Sønderjydsk månedsskrift, jan.—febr. 1950.
Kaufmann, Th.: Da bønderne blev solgt som kvæg, J. T. 12. 7.
- Gråsten. Jørgensen, A. Holst: Gråstens gæstebog, Dan. 7. 7.
- Løjt s. Hansen, N. Black: Avbæk — ikke Åbæk, Hmdl. 27. 8.
- Ris s. Hansen, N. Black: Landbrug for 250 år siden I—II, Hmdl. 14. 12., 18. 12. 1948.
Samme: Rise — Ris, Hmdl. 7. 9.
Samme: Risborg, Hmdl. 12. 10.
Samme: Fra Sønder Rangstrup herredsting, Røde Kro som tinghus, Hmdl. 13. 8.
Samme: Røde Kro gennem 300 år, Hmdl. 13. 8., 15. 8.
Samme: Røde Kro tre hundrede år, J. T. 16. 8.
Samme: Omkring jubilæet i Rødekro, Hmdl. 20. 8.
Samme: Meyer 1641 og Mejer 1648, Røde bro — Røde kro, Hmdl. 31. 8.
Samme: Hertugen af Würtemberg i Røde Kro, Hmdl. 17. 9.
Rødekro gennem 300 år, J. T. 12. 8.
Ved Rødekros 300-års fødselsdag, Sdrj. 13. 8.
Hansen, N. Black: Svabstedgårdene i Søes, Hmdl. 27. 12. 1948.

- Åbenrå amt. Hansen, N. Black: Indsamling i gamle dage. Fra Åbenrå amt 1728, Hmdl. 11. 9.
 Samme: Fæsteskov i Åbenrå amt i 18. århundrede, Hmdl. 16. 12.
 Leth, M.: 10 præster af det gamle Åbenrå præstekonvent før 1864, Hmdl. 11. 10.
 Åbenrå købstad. Frost, J.: To gamle Åbenråhuses historie, Hmdl. 7. 6.
 Gregersen, F.: Mutter Stahlbohms hus — byens midtpunkt, J. T. 27. 12.
 Hansen, N. Black: Nye stednavne i Åbenrå, Hmdl. 6. 4.
 Samme: Åbenrås ældste kirkebog, Hmdl. 12. 7. og 16. 7.
 Samme: Navnet Åbenrå i 1840, adressen mod Fr. Fischer, Hmdl. 3. 12.
 »Städte-Ordnung« i Åbenrå for 80 år siden, J. T. 3. 1.

Egernførde kreds.

- Dänischwold. Jørgensen, A. Holst: Jernved — jernvedskoven, Fl. A. 10. 12., 11. 12.
 4000 års historie ved Danmarks sydgrænse, Fl. A. 22. 10.
 Hytten. Sydslesvigs himmelbjergsegn. Hyttenbjergene med landdelens højeste punkt og største sø, Fl. A. 15. 10.

Ejdersted kreds.

- Tofting. Møller, Fl.: Var anglernes og ejderstedernes forfædre naboer allerede på Uffes tid. [Udgravningerne i Tofting ved Tønning], Fl. A. 19. 10.
 Telling, S.: Opsigtsvækkende udgravning i Ejdermarsken [Tofting], Jyllandsposten 11. 10.

Flensborg kreds.

- Eggebæk s. Afsides fra alfarvej, men knudepunkt fra hedenold til nutid, Fl. A. 26. 11.
 Hanved s. Grænsesognet med de seks danske skoler, Fl. A. 30. 10.
 Store Vi s. Også i Feilbergs hedesogn Store Vi er hedens æra forbi, Fl. A. 10. 7.

Husum kreds.

- Hatsted. Efterårsstemning i marsken, Fl. A. 9. 10.
 Nordstrand. Vestkystens rigeste ø forsvandt i havet, Fl. A. 19. 11.
 Svabsted s. Svavsted — det historiske sogn ved Trenemarsken, Fl. A. 16. 7.
 Sønke Nissen kog en. Diamanterne og kogsjorden, Fl. A. 23. 7.

Slesvig kreds.

- Frederiksstad. Frederiksstad — mindernes by, Fl. A. 23. 10.
 Frederiksstad — tolerancens by, Fl. A. 29. 10.
 Isted. Fra stenalderbygd til Nordens største valplads, Fl. A. 17. 12.
 Ravnkær s. De forstenede ravnes sogn, Fl. A. 3. 7.
 Slesvig. Sørensen, P.: Slesvig som Nordens største handelsplads, Fl. A. 12. 2., 15. 2., 16. 2.
 Orglet i Gottorp slotskirke, Fl. A. 6. 12.
 Slie n. Ved skellet mellem hav og fjord, Fl. A. 3. 12.

- Stapelholm. Stabelholm — grænselandskabet mellem Trene og Ejder, Fl. A. 10. 12.
 Sønder Brarup. Kildemarkedsbyen ved offermosen fra folkevandringstiden, Fl. A. 6. 8.

Sydtønder kreds.

- Før. Jørgensen, A. Holst: Det danske kongeminde på friserøen Før, Fl. A. 8. 12. 1948.
 Langmack, Vilh.: Kongebesøg og kongeminder på vesterhavsøen Før, Fl. A. 16. 6., 17. 6.
 Karlum. Karlum — hovedboplads og tingsted i Kær herred, Fl. A. 31. 7.
 Klængsbøl. Hvor menigheden samles i stråttækt kirke, Fl. A. 24. 12.
 Kolkris. Kolkris — landsbyen ved sproggrænsen, Fl. A. 2. 12.
 Medelby. Hvor Skelbækken springer af mulde, Fl. A. 12. 11.

Personalhistorie

- Leth, M.: 10 præster af det gamle Åbenrå præstekonvent før 1864, Hmdl. 11. 10.
 Andersen, R.: Flensborgeren, der kortlagde Grønland [J. A. D. I. Bildsøe], Fl. A. 24. 7.
 Schmidt, Aug. F.: Præsten Johan D y s s e l i Nustrup, Dan. 10. 5.
 Terkelsen, Fr.: Morten E s k e s e n, Fl. A. 17. 2., 18. 2., 19. 2., 20. 2., 23. 2.
 Gammel Tønder-dreng opfrisker gamle minder [konsul E. Gjesing], Hmdl. 4. 5.
 Schmidt, Aug. F.: Fra Nustrup præstegård [pastor Baltasar Giørtz, 1757—1821], Dan. 20. 10., Sønderjydske månedsskrift jan. 1950.
 Lampe, J.: Anker H a n s e n, en nordslesvigsk frihedskæmper, Fl. A. 4. 2.
 Roos, Åse: På Rødding højskole for 100 år siden. Af Fr. H e l w e g s liv, Fl. A. 5. 1.
 Gregersen, H. V.: Et sindelagsskifte for hundrede år siden [sognefoged Lorenz J a c o b s e n, Todsøl, Bjolderup sogn], J. T. 3. 1., Sønderjydske månedsskrift, januar 1950.
 Jessen, H. H.: Af en alsingers oplevelser [Th. J e s s e n, Majbølgård], Fl. A. 18. 1., 19. 1.
 Nielsen, H.: K r i s t i a n I I på Sønderborg slot, Sdrj. 23. 3., Sønderjydske månedsskrift, januar 1950.
 En slægt der drog ud [K r u s e l], Fl. A. 6. 8.
 Henriksen, S. H.: Hans K r ü g e r, Fl. A. 25. 8., 26. 8.
 L e t h, M.: Gamle minder om besøg i Sønderjylland, Hmdl. 19. 10.
 En flensborgsk købmandsfamilie gennem fire århundreder, L o r c k - slægtens historie, Fl. A. 16. 12.
 Gregersen, H. V.: Det var i 64..... Bylderuppræsten Holten L ü t z - h ø f t s erindringer fra krigsåret 1864, J. T. 24. 12.
 Gregersen, H. V.: Et degneliv for hundrede år siden, Hans Peter N i e n d a h l, Hmdl. 28. 9., 29. 9.

- Kamphøener, M.: Gamle billeder fra Hajstrupgård [herredsfoged Hans N i s s e n], J. T. 24. 12.
 Da Jeppe Madsen O h l s e n levede, Dan. 4. 11.
 Behrendt, A. H.: En gammel Haderslev postmesters tragedie [Knud P e t e r s e n, 1762—1847], Dan. 21. 12.

Forskelligt

- Andersen, S. A.: Hvorledes marsken blev til, Fl. A. 23. 11.
 Lausten-Thomsen, H.: Nordborg og Ravsted, Hmdl. 22. 2.
 Brøndegaard, V. J.: Folkloristisk »børnesnak«, Fl. A. 10. 11., 11. 11.
 Fra det kunstige juletræ på Før til en beskeden grankvist i Arnæs, Fl. A. 23. 12.

Gamle Talemaader og Ordsprog eller »Sejer« fra Tyrstup Herred

VED H. KROG

1. Det kommer til eens Huld, sae Manden, han aad Konens Davre.
2. En kold Maj giver en varm Lade (dvs. fuld Lade, god Avl).
3. Fælle, det er sælle. (Talemaaden maa stamme fra Tiden før Udsiftningen, da man havde Jorden i Fællesskab. Længere hen i Tiden gælder det i hvert Fald ikke. (Andelsselskaberne)).
4. Kaal er et haardt Maal, a vil heller bær Sten som æd dem (nemlig Stenene).
5. Til Børnene sagde man ofte før: »Der sidder Skind paa din Næse, siden du fik Pølse sidst«. Børnene føler da altid op til Næsen.
6. Om Havren siger man: »Naar der findes 7 Spring i Aksene, maa Konen komme med til Marked«. (Naar Havreaksene er lange, giver de mange Kærner og meget i Sækken. Saa kunde man tillade sig noget mere i det kommende Aar).
7. Havreploven maa svømme, men Bygploven skal ryge. (I ældre Tid pløjede man mere til Foraarssåden end nu, og Byggen blev først saæt hen i Maj Maaned, naar Kukmanden var kommet. Denne raabte da: Saa Byg, saa Byg, saa Byg).
8. Tørken det gir ingen Ørken, men Vandflø-ed, det ligger Verden ød'. (Mundheldet stammer sikkert fra den Tid, da Jorden endnu ikke var drænet. Da var man bange for Vaadhed og megen Regn).

A-S FAXE KALKBRUD
Frederiksholmens Kanal 16 Telefon Central 9123
JORDBRUGSKALK
97 pCt. kulsur Kalk i Varen, som den leveres
ca' 100 pCt. passerer 1 mm Sigte

**Sønderjydske
Tæppefabrik**

A. R. KJÆRBY A/S
HØJER

Pindstrup Mosebrug

SAVVÆRK & EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup }
13
18

**Graasten
Andelsslagteri**

Støt

De sønderjydske Indsamlinger

Horsens Landbobank A/S

Kontortid 9¹/₂-12¹/₂ og 2¹/₂-4¹/₂

HORSENS

**Haslev
Gymnasium**

Kostskole for Dreng

Eksamensret til Mellemskole-, Real-
og Studentereksamen.

Alle Oplysninger ved Hen-
vendelse til

Peter Kæstel
Rektor, Haslev

Frøcontoret

(for undersøgt Markfrø)

(Grundlagt 1887)

KOLDING

Leveringer under Statsfrøkon-
trollens selvvirkende Kontrol

Antager Frøavlere

Sønderjyllands Kreditforening

Haderslev

„CIMBRIA“

Tømmerhandel A/S

Aabenraa

Trælast - Bygningsartikler

Støbegods

Tlf. 2006 - 2007 - 2008

1. Nye abonnenter faar Gudmund Schütte: Sønderjydske Rigssagn I til
favørpris 5,— kr. (i boghandelen 6,75 kr.).
2. Indmeld Dem i Historisk Samfund for Sønderjylland (adr.: Åbenrå).
Aarligt kontingent 6,— kr. + porto for to halvbind Sønderjydske
Aarbøger.
3. Lokalhistoriske studiekredse bør bruge Indholdsfortegnelse til Søn-
derjydske Maanedsskrift 1924—44 (2 kr.) til at samle de lokalhistoriske
artikler fra deres sogn; de fleste af de pågældende hefter fås endnu
(50 øre pr. stk.) ved henvendelse til ekspeditionen.